

A közösségi együttlét terei az emberiség történetében

Minap, a napi sajtószemlében a következő cikket olvastam. Négy sort olvasok fel belőle: „Magyarország az elsők között jelezte, támogatja Lengyelország azon törekvését, hogy Łódź város rendezze a 2022-es világhiállítását, expót. Beáta Szydło lengyel miniszterelnök levelben köszönte meg Orbán Viktor támogató szavait. Az expo témája egyben a városi területek rehabilitációja is, ami az egész világon az egyik legfontosabb probléma.” Ugye van közötök hozzá?!

Három nappal ezelőtt egy budapesti konferencián Áder János köztársasági elnök azt a meg-

döbbentő statisztikát olvasta fel a nemzetközi közösségnek, hogy ha a változások trendvonalát automatikusan meghosszabbítjuk, akkor 2050-ben a világ lakosságának 70%-a fog városban élni. Döbbenetes szám. A kérdés tehát nagyon érdekes. Azért érdekes, mert nemcsak a közösségteremtő nagy egyéniségek szerveznek, működtetnek és áldozzák az életüket egy-egy közösségnek, hanem az építész is kemény felelősséget vállal abban, hogy a közösségi munkát milyen körülmények között lehet végezni. Könnyen belátható, hogy ha az ember maga elé kép-

zeli a görög színházat, az agorákat, a templomokat, a szent helyek különböző formáit, az iskolát és annak udvarát, a főtereket, a stadionokat, a kerteket, a temetőket, vagy éppen a lakásokat – amik a nagy családközösségek közösségi szinterei –, vagy ha az ember épenséggel a húsvétra, a karácsonyra, a névnapra, a keresztlőre, illetve más családi ünnepekre gondol, hogy mindez egy elképesztően nagy területe a közösségi terek történetének.

A világ építésze ragyogó példákat szolgáltatott minderre, de ugyanakkor óriási tévedésekkel is terhelte a társadalmakat. Amikor a világ építészeinek a nagy divatirányzatokat kedvelő csoportjai nem a társadalomnak, hanem saját maguknak akarnak emlékművet állítani, akkor elképesztően gazdag, érdekes, szép, de használhatatlan közösségi tereket hoznak létre. Rögön meg is szeretnék osztani egy személyes példát ezzel kapcsolatban önökkel. Amikor a Magyar Művészeti Akadémia beköltözött a Vörösmarty téri irodaházba, ígéretet kapott a Vigadó épületére is. Szinte a kezdetektől hatalmas küzdelmet kellett folytatnunk a Vigadó felújítását jóváhagyó műemlékesekkel, akik mindenképpen szerették volna változtatások nélkül, az eredeti álla-

potában megtartani a XIX. századi funkciókra létrehozott épületet.

Én, aki egyáltalán nem vagyok autentikus az épület dolgában, mint a Magyar Művészeti Akadémia akkori elnöke azt mondtam, hogy ehhez nem járulunk hozzá. A műemlék helyreállításnak vannak kritériumai, vannak törvényei, vannak szabályai, vannak engedélyezési kritériumai, de használhatóvá kell tenni az épületet. A Vigadó esetében is olyan műemléki helyreállítást akartak csinálni, amivel sem a koncerttermet, sem a színháztermet, sem a vetítőtermet, sem a hat galériát nem tudtuk volna használni, mert mi nem az építészettörténet egy jelentős magyar lenyomatát akartuk csak, hanem azt, hogy az a lenyomat úgy szerepeljen a közművelődésben, a művészetnek a gyakorlatában, hogy az használható legyen. Én nem építész vagyok, hanem belsőépítész. Az építészet és a belsőépítészet között az a különbség, hogy általában az építészek – a rossz építészek különösen – úgy gondolkodnak: *mindket bele*. A belsőépítész ars poeticája ellenben: *magunk köré*. És tulajdonképpen a közművelődési tereknek igazán ez a titka, hogy nem szabad stílusterroiban létezniük, nem szabad a modernizmusnak elképesztő avantgardizmusában kifejeződniük. Az építész és a mérnök három dimenzióval dolgozik: a hosszúsággal, a szélességgel és a magassággal. De van egy dimenzió, a negyedik, az idő. És az az épület, amelyben az idő nincs benn úgy, hogy korábbi gyökereken alapszik, kifejezi a jelenkort, és előre mutat a jövőbe úgy, hogy akkor is hasznos funkciója legyen, az az épület nem igazi. Aki az életét vidéken éli vagy éppen határon túli magyar területeken, s ott vezetője vagy részvevője egy-egy dolognak, az pontosan tudja, hogy ez az idődimenzió milyen fantasztikusan fontos ezekben az épületbelsőben.

Ha csak itt körülnézünk, egy modern térben találjuk magunkat, amely nagyon jól tűri a zseniális faragásokat. Befogadja azoknak a kollégáknak a hófehér haját, akik itt ülnek. Ez a dimenzió nemcsak az építészetben fontos, hanem a közművelődés dolgaiban is. És itt három dolgot akarok megemlíteni. Az egyik az, hogy minden ellenkező véleménnyel szemben, a kultúra nem örökölheto. A kultúrát minden generációnak elölról, újra kell tanulnia. A civilizációs tulajdonságok örökölhetoek: a modor, a viselkedés, a felfogóképesség, a nyelvképesség, a nyelvtanulásnak a képessége. Ezek elősegítik a kultúra fejlődését, fázisainak a birtokbavételét, de nem örökölhetoek. Tulajdonképpen a népművelés, a közművelés, azoknak az embereknek a továbbtanítása, akiknek a tanulás bizonyos fokozataiban kellett befejezni a gyerekkorukat vagy a kora felnőttkorukat és számukra ez a lehetőség létkérdés. Nagyon is létkérdés! Ezt mondom úgy is, mint egyetemi tanár, mondom úgy is, mint apa, nagypapa, dédapapa.

Mindent elölról kell kezdeni és e tekintetben nektek elképesztő mennyiségű tennivalótok van. És e tekintetben a jövőben is elképesztő tennivalóitok lesznek, mert nagyon nagyot változik a világ. A tavalyról, az idénről, a jövő évről, erről a három-négy évről úgy fogtok beszélni húsz év múlva, hogy akkor valamilyen a múltban valami egészen sarkalatos dolog történt; a számítógép, az automatika és egy sereg olyan új műszaki eszköz piaci bevezetése, amiknek Magyarországon még csak az első jeleit láthatjuk pillanatnyilag. De a kimenetelét még nem látjuk, s azt különösen nem, ami ott van már a fejlesztők birtokában jó tíz évre előre, s azt sem, hogy milyen elképesztő jelentősége lesz az online térben való személyes érintkezéseknek. Olvastam egy tanulmányt, amely szerint nagy valószínűséggel húsz év múlva nem

lesz már mai értelemben vett bank, az összes banki tennivalókat ott-hon el tudjuk végezni. Lesznek kis mini központok, amelyek a bankok gazdálkodásával, hitel dolgaival foglalkoznak, de a személyes kapcsolatokra nem lesz szükség. Számptalan olyan hívó ismerősöm van, aki évek óta azért nem jár templomba, mert azt mondja, hogy a rádióan úgyis közvetítik a miséket. E tekintetben igaza van természetesen. Tehát fennáll annak a veszélye, hogy a közművelődés és a művelődési szinterek problémája gyökeresen új módon fog fölmerülni a következő években.

Jó erre szellemileg fölkeszűlni, mert az én érzésem szerint egy olyan ölelés, amit ti így egymással szemben gyakoroltatok – el voltam képedve, hogy itt mindenki szereti a másikat, és mindenki megöleli a másikat, minden rossz mellékgondolat nélkül –, a tekintet, a szemek villanása, a személyes ígélet, a személyes ígélet betartása, a személyes találkozás ma még mindenki számára mindenképp felett való. Ha ezt a képességét, adottságát, szükségességét az ember elveszti, valószínűleg vége a világnak. Csakhogy én nem vagyok szkeptikus, nekem jó kedvem van, ha erre a dolgra gondolok. Ugyanis, ha elgondolom, hogy a honfoglaláskori népek közül kik maradtak meg Európában, akkor azt kell, hogy mondjam, mégpedig büszkén, felemelt fejjel, egyenes derékkal, hogy mi valakik vagyunk, e tekintetben, hiszen képesek voltunk a lehetetlenre. Mi valamivel többet tudunk azoknál, mint akik hajlamosak voltak önnön magukat elpusztítani.

A mi nyelvünk a leggazdagabb és legbonyolultabb a világon. 1990-ben, államtitkár koromban, olvastam egy titkos dokumentumot arról, hogy az amerikai NASA Központban megvizsgálták azt a harminc nyelvet a világon, amelyiket a legtöbben beszélnek. Ezek között a 28. helyen volt a magyar

nyelv. Azért vizsgálták meg, mert a számítógép „nyelve” akkor kezdett véglegesen angol nyelv irányába tolni és a diplomácia nyelve is már a francia helyett az angol lett. Megállapították, hogy abban a tekintetben, hogy lehet-e a magyar nyelvből internacionális nyelv a világon, a legutolsó helyen vagyunk, mert a magyar nyelvnek az alapszóképzete és a szinonimaképzete olyan végtelenül gazdag, hogy valójában megtanulhatatlan. Vizuális nyelv, nem fogalmi nyelv, elképesztő gazdagsággal képes leképezni a világot. És mi ennek a nyelvnek a birtokosai vagyunk. Az első, meg a harmadik, meg az ötödik, meg a tizenkilencedik sorban és Karakószörcsökön is és Záhonyban is. Ez engem hallatlan büszkeséggel és azzal az optimizmussal tölt el, hogy mi elpusztíthatatlanok vagyunk, minket nem lehet negligálni, sem a világban, sem Európában. Mi otthon vagyunk a nyelvünkkel, magatartásunkkal, az aktivitásunkkal, a rámenősségünkkel. Azt nem állítom, hogy a kompromisszumképességünkkel is, de néha azzal is, hála Istennek, otthon vagyunk. Nekünk büszkének kell lenni arra, amink van, és rajtatok rengeteg múlik, hogy amink van, az valamilyen módon a közlés tárgya legyen.

A második dolog – ugye hármat említettem – az, hogy nagyon sokszor hisszük automatikusan, hogy a nemzeti kultúra és a nemzet kultúrája azonos fogalom. Nem azonos fogalom. A nemzeti kultúra az, ami a saját múltunkból jön, a saját jelenünkben él, és azt kivetítve a saját közös jövőnkre gondol előre. Ezt senki nem finanszírozhatja, csak az állam. Ezt senki nem méltányolja a világon, csak mi magunk. Ez tulajdonképpen senkinek sem fontos, csak nekünk. A nemzet kultúrája felszínesebb, de tágabb fogalom, mert a nemzet kultúrájához a velünk élő nemzetiségeknek, a szomszédjainknak, az európai kultúrának minden olyan fontos tényezője része, amellyel kontaktust tudunk teremteni a világgal, részei tudunk lenni egy nagy egésznek. És ezt a kettőt nem szabad összetéveszteni, mert az első, a nemzeti kultúra a fontosabb. Nem azért, mert arra gondolok, hogy egy akármilyen fajta ideológiai, kulturális, vallási vagy egyéb elszigeteltség jó volna, nem volna jó, de vannak prioritások. Azok a prioritások, amelyek akár még a családi életet is behálózják. Vegyük példának azt, hogy az én gyerekeim fontosabb, mint a szomszédé, mondva mindezt anélkül, hogy bármilyen rosszat vagy

terhelőt a szomszéd gyerekére mondani tudnék. Ez egy fantasztikus kötelezettség.

Annak a dolognak, amit elmondtam, annak meglegyen a folyamatossága és hogy az én optimizmusom igaz legyen vagy bekövetkezhessek, annak van Magyarországon egy nagyon fontos feltétele és sajátsága. Karácsony Sándor írja valahol, hogy ha húzol Koppenhágától Athénig egy egyenes vonalat, amivel kettéválasztod Európát, átfedésekkel és átizzadássokkal, jobbra és balra, de tendenciájában mindenképpen igaz, hogy ettől a vonaltól balra van egy *rendszercentrikus* világ, ahol minden dolog akkor történik, amikor kell, amikor a történelmi aktualitások segítik a nemzeteknek a létét és a boldogulását fenntartani, amikor kellő pénz, kellő affinitás, kellő érettség van a politikában is, meg a társadalomban is. És ettől jobbra pedig egészen Japánig van egy *személycentrikusság*, amiben benne van a nagy szláv állam, benne vannak az indiaiak, a kínaiak, a vietnámiak és a japánok is, ahol semmi jó nem történik, ha nincs karizmatikus személy. És hiába van történelmi pillanat, és hiába van elegendő pénz és hiába van társadalmi felismerés, ha nincsenek éceszgébrek (‘tanácsadó’ – a szerk.) – már bocsánat ezért a kifejezésért. Tehát nincsenek olyan karizmatikus emberek, akiknek a saját életénél a másik élete és a másik életén keresztül a nemzet élete ugyanolyan fontos, mint a sajátja, nem történik tulajdonképpen semmi értelmes a társadalomban. Ti olyan szakmában dolgoztok, olyan hivatást választottatok, ahol nektek kijárt ez a jelző – karizmatikus ember. Mert valódi karizma nélkül azok a közösségek, amelyekben dolgoztok, amelyet vezettek, amelyet gondoztok, ahol utódaitokat kinevelitek, nem létezhetne. Tehát ez nem hipotézis, ez egy tény. Sőt egyenesen megállapítás, hogy a kultúra, a mű-

velődés, a közművelődés területe felé nagyon sok, a Teremtő által hivatástudattal megáldott ember köteleződik el, olyanok, akikben ehhez a munkához szükséges pozitív életszemlélet, alázat, mások méltóságának tiszteletben tartásának képessége Istentől már eredendően megadatott.

És ennek egy nagyon érdekes ellentétét mondta el egy-két évvel ezelőtt az akadémia egyik elnökségi ülésén Freund Tamás, a világhírű agykutató, akiről tudjátok, hogy mindeközben klarinétos hangszeres zenész és énekel egy kórusban, vagyis gyakorló művész. Mindenre van ideje, akár világszínvonalú tudós létének a megalapozására is. Valószínűleg a kettő valamilyen módon azért szimbiózisban van. Nyugodt szívvel kijelenthető, hogy a művészet nagyon sok esetben segít bizonyos teljesítmények elérésében. Ezelőtt körülbelül húsz évvel, a Kecse utcában, még Makovecz Imre elnöksége idején, a „szent helyen” – ma is annak tartjuk azt a helyet – ahol a napokban tartottuk a 661. estét és előadást az elmúlt 27 év alatt, Freund Tamás tartott egy előadást a bal és a jobb agyféltekéről. Többször is mondtuk, hogy Tamás, tudjuk, tanultuk, ebben már

újat mit tud mondani? Nem baj, én majd rendszerezem nektek, mondta, és akkor nyugodtan tovább lehet élni.

Szóval ezelőtt egy-két évvel kaptam Tamástól egy telefont, te Gyurka, le akarok ülni az elnökséggel beszélni. Tamás, gyere el. Köze van a művészethez? Köze van, mondta, különben nem hozták jelentkeznék. Eljött Tamás, és elmondta, hogy öt jeles magyar agykutatóval végzett egy kutatást, körülbelül harminc alapvető emberi tulajdonságnak a tanulmányozásával – szolidaritás, jóság, szeretet, aktivitás, kreativitás, stb. Ti biztosan tudjátok a másik 25-öt is mondani, hiszen képzettek vagytok benne. De vajon azt tudjátok-e, hogy a több, mint 100 milliárd agysejtünk karbantartásához, a fizikai, szellemi létünk egyensúlyban tartásához, mégpedig orvosok és gyógyszerek nélkül, mire is van szükségünk? Másként feltéve a kérdést, mire van szükség ahhoz – a te szándékodból, a te akaratodból –, hogy elvélhető legyen az élet! És mondta, hogy szabad a gazda, találgassatok. Nagyon okos volt, ott voltak a Kosuth-díjasok, a Széchenyi-díjasok, a nemzet művészei és a nem tudom én, hogy kicsodák, és mindenki mondott valamit. Általában a saját

észjárásukból kikövetkeztethető megállapításokat, de a választ nem találta el senki. Akkor mondtam Tamásnak, hogy Tamás, szabad a gazda. Azt mondta, ez az öröm.

Az öröm az az emberi érzés, amitől az egész léted fizikailag és szellemileg függ. Az örömtelenség nem biztos, hogy fizikai halál. Az örömtelenség az az ember egyéniségének a halála, az ember kifejezésének a halála. Az ember szándékainak az eltemetése az örömtelenség. Én nem vagyok hajlandó örömtelen lenni. Mindennek örülök, ami egy icipicit jobb, mint ha nem történne meg. Gondoljatok erre a dologra. Gondoljatok a saját programjaitokra, ami nem egy hurrá optimizmus, nem a kritikanélküliség. Az öröm megszerzése, megszerzettetése, az öröm okozása óriási munka. Hatalmas szellemi koncentráció. Sokszor lemondás, sokszor áldozat, sokszor föláldozás. Nagyon sarkalatos példákat tudnék ezzel kapcsolatban elmondani, nem akarok azonban ebbe az irányba elmenni.

Nagyon röviden be fogom fejezni a magam mondanivalóját, ami nem arról szól egészen, ami az előadásom címében szerepelt, de ha jól végiggondoljátok, akkor köze, feltétlenül köze van hozzá. Ugyanis, ha visszatérek az építészethez vagy a belsőépítészethez és a közösségi lét helyszíneire, sok olyan enteriőr, épület, köztér, játszótér, strand, fesztiválhelyszín van, amitől az ember boldog lesz valamiért. Nemcsak azért, mert az ott előadott produkciónak örül esetleg, hanem van magával a környezettel, a vizualitásával kapcsolatban is egyfajta öröme.

Előfordul ennek az ellenkezője is: engem például a legjobban, amióta élek, a luxus háborít fel – a pompa és a luxus. Lehet, hogy ez a protestáns voltomból ered. Köztereknek, ha örömszerző funkciót akarunk adni, semmiképpen nem

szabad adottságaiknál fogva destruktívakká lenniük, sőt egyáltalán nem szabadna olyan befogadótérnek léteznie, ami atmoszférájának köszönhetően a lázadás, a destrukció, a nihilizmus helyszíne lehet. Mindig összefacsarodik a szívem, amikor az Andrássy úton méltatlan, közízlést sértő felvonulásokat látok. Egyáltalán nem ilyen eseményekre álmotdák meg hajdan a tervezői. Soha nem szabad elfelejtenünk, hogy ez az út a Champs-Élysées-n mellett Európa első, magyar szívünknek legcsodálatosabb sugárútja. Ami alatt egyben megépült Európa első földalatti vasútja is. Áthalad a Hősök tere alatt is, amely valószínűleg az egyik legszebb köztér a világon. Sőt az összes nemzetegyesítő gondolatnak a legszebb köztere a világon! Különösen akkor, ha a Szépművészeti Múzeum teljes pompájában újra meg fog itt nyílni. És itt mindjárt ki is térnék arra – biztosan tudjátok, olvastátok, vagy láttátok valahol –, hogy a Magyar Művészeti Akadémiának volt a miniszterelnökkel egy megállapodása az öt évenként rotáló Nemzeti Szalonok rendszerével kapcsolatban. Eddig volt a képzőművészet, a fotóművészet, az iparművészet és az építészet. Jövő évre már elkezdődtek a munkálatok a Népművészeti Nemzeti Szalonra is. 3500 m²-en 100 milliós költségvetésből megvalósuló Népművészeti Nemzeti Szalon lesz a Hősök terén, 2018. április 14-től augusztus 20-ig. Ilyen még nem volt a világon! Semmilyen, még csírájában sem. A Nemzeti Szalonnak a korábbiakban volt olyan része, ahol kiállítottak 280 művésztől 400 művet, emellett azonban létrehoztak egy virtuális, számítógépes adattárat, ahová mindenki beküldhette saját művét. 12 ezer művet lehetett megtekinteni. Gondoljatok erre, mert számtalan olyan helyen jártok, ahol a régiótokban élő népművészek vannak. Itt elsősorban kortárs népművészetre gondolok, nem néprajzra

és nem a népművészet történetére, arról, van gyakorlatilag szó, ami itt a falakon van, mert ezek 20-30 éves tárgyak.

Nem folytatom tovább. A közművelődés közvetlenül nem témája a Magyar Művészeti Akadémia napi munkájának, de ebből a régióból teremődik meg a kultúra csúcsa, a kultúra piramisa. Ha az alsó alapozott és széles rétegei nem léteznek, nincs csúcsa. És akkor legfőbb sztárokat csinál az üzleti világ, de csillagok nem teremődnek. Én nagyon szomorú vagyok, amikor a csillag szót sztárrá egyszerűsíti az angol fordítás.

Végezetül köszönöm, hogy itt lehettem. Remélem, hogy néhány évig még fogunk különböző ügyekben találkozni. A Nemzeti Kulturális Alapról annyit – és ez lesz a befejező mondatom –, hogy én Andrássy Bertalan minisztersége alatt két évig küzdöttem az NKA-ért. Az NKA-t 1987-től kezdve a Hazafias Népfront Belgrád rakparti irodájában alkottuk meg Czine Mihállyal, Csoóri Sándorral, Kovács Flóriánnal, Makovecz Imrével

és még tizenöt jeles értelmiségivel. Álmunkban nem gondoltuk, hogy valaha lesz belőle valami. Mádl Ferenc miniszterségekor jutottunk el arra, hogy a kormány elé terjesztettük az említett tervet. Mádl engem küldött el a kormányülésre. Antal József miniszterelnöktől húsz percet kaptam az előterjesztésemre. Elmondtam a Nemzeti Kulturális Alap különbözőfajta variációit a világon, de főképp a második világháború után, amelyek azóta már nincsenek is talán, a British Counciltől kezdve ezernyi más variációig. Akkor nagyon komoly volt a miniszterelnök, egy pillanatnyi gondolkodás után, annyit szolt csupán, *hogy egy mondatban mondd, hogy miért van szükség a Nemzeti Kulturális Alapra.* És akkor eszembe jutott a kulcsmondat – általában nem szoktam előre gondolni, de elég jól improvizálok időnként –, és azt mondtam, *a Nemzeti Kulturális Alapnak azt kell finanszírozni, ami egyébként nem jönne létre, de a nemzet számára alapvetően szükséges.* A közművelődés, a népművelés is ebbe a körbe tartozik.

Prof. emeritus FEKETE GYÖRGY (1932) Kossuth-, Prima- és Munkácsy Mihály-díjas belsőépítész, Érdemes Művész, szakíró, szerkesztő. Művészi alkotópályája a belsőépítészet szinte minden területét átfogja. Alapító főszerkesztője a Magyar Iparművészet című folyóiratnak. A rendszerváltás után a Művelődési és Közoktatási Minisztérium helyettes államtitkára, a Nemzeti Kulturális Alap elnöke. 2011-től a Magyar Művészeti Akadémia köztestület elnöke, 2017. november 5-től a tiszteletbeli elnöke.